

NA ZESTIG JAAR

De activiteiten van de afdeling scheepvaartgeschiedenis en archeologie van de Koninklijke Belgische Marine Academie (1935-1995). Een terugblik.

Dr. Gustaaf ASAERT

Het jaar 1935 was een crisisjaar. Er waren 225.000 werklozen en de regering zag zich genoodzaakt een speciale commissie op te richten waarin vertegenwoordigers van de regering, werkgevers en werknemers zetelden om de problemen in verband met werk en werkloosheid te bestuderen. Om de werkloosheid terug te dringen werd de schoolplicht van 14 naar 16 jaar verhoogd.

De eerste driepartijenregering onder Paul van Zeeland kwam tot stand en de frank devalueerde met 28 %. Kardinaal Van Roey zwaaide met zijn kromstaf en veroordeelde de activiteiten van de rexisten omdat ze buiten de kaders van de katholieke partij aageerden.

1935 was ook het jaar van het overlijden van koningin Astrid, van Lieven Gevaert en van Henri Pirenne. Tegenover al deze narigheid zijn slechts enige positieve feiten te plaatsen.

Vooreerst kan worden gewezen op de oprichting van de eerste grote Vlaamse bank, de Kredietbank, verder is er de wet op het taalgebruik in de rechtbanken die in 1935 werd gestemd en op de Heizel opende de Wereldtentoonstelling van Brussel haar deuren. Tenslotte mag de overwinning van de Flandrien Romain Maes in de Ronde van Frankrijk niet onvermeld blijven.

Maar de belangrijkste gebeurtenis van het jaar 1935 was ontegensprekelijk de oprichting te Antwerpen van de Marine Academie en wel op 6 juli onder de naam Akademie der Marine-Académie de Marine¹.

Reeds op 6 oktober 1935 greep de eerste vergadering plaats van onze afdeling die toen sloop ging onder de vlag slooparcheologie, sloopvaartgeschiedenis en zeerecht, ook wel eens historische afdeling geheten. Er was verder een afdeling oceanografie en een afdeling zeevaart en zeevaarttechniek. Op de agenda van onze afdeling stond een ontwerp van werkzaamheden opgesteld door Optat Buysens, dienstoverste bij het Loodswezen, houdend een grondige studie van het werk van E. Van Bruyssel², thans als verouderd beschouwd maar eertijds zowat de bijbel van de Belgische maritieme geschiedenis. Gedreven door een begrijpelijke neofietenijver werd besloten een nieuwe Nationale Zeevaartgeschiedenis klaar te stomen, maar zegt het verslag "gezien de omvang van het werk en de bestaande leemten mag deze publicatie niet verwacht worden in de nabije toekomst." Een profetische uitspraak die inderdaad bewaarheid is geworden. Wel werd besloten tot een taakverdeling en meerdere zittingen zouden aan dit onderwerp worden besteed.

¹ Statuten in Mededeelingen Boek I, 1936-1937, 4-17.

² Histoire du commerce et de la marine en Belgique, Brussel, 1861-1864, 3 delen.

Het is bekend dat in de jaren zeventig een vierdelige *Maritieme Geschiedenis der Nederlanden*³ het licht heeft gezien en het moge een troost zijn dat leden van onze afdeling hieraan actief hebben meegewerkt.

Wel koesterde de vergadering gunstiger vooruitzichten voor een Historisch Album, bestaande uit een reeks vermaarde platen met aangepaste, verklarende teksten. In de latere jaren is dit in beperkte mate gerealiseerd door R. De Bock die als voorzitter van de later opgerichte Afdeling Maritieme Iconografie commentaren bij beeldmateriaal heeft geschreven en in de Mededelingen gepubliceerd⁴.

Hoe is de afdeling tot stand gekomen?

Art. 27 van de statuten van 6 juli 1935⁵ heeft de Academie van Marine opgedeeld in secties, met als eerstgenoemde de afdeling scheepsarcheologie, scheepvaartgeschiedenis en zeerecht. Is het omdat de "founding fathers" van de Marine Academie van deze afdeling veel hebben verwacht dat zij op de eerste plaats komt in de statutaire tekst? Wat er ook van zij, het is niet de bedoeling om een bijzondere presentie voor deze afdeling op te eisen. Wel blijkt uit art. 6 van het huishoudelijk reglement goedgekeurd tijdens de Algemene Vergadering van 12 oktober 1935, dat is dus na de eerste vergadering van onze sectie, dat de afdeling scheepsarcheologie, scheepvaartgeschiedenis en zeerecht 15 leden zou tellen, de afdeling oceanografie 7 leden en de afdeling zeevaart en scheepsbouwtechniek 8 leden⁶. Dat onze afdeling van meetaf evenveel leden telt als de andere afdelingen samen bewijst dat de oprichters van de academie van deze sectie veel hebben verwacht. Of deze verwachtingen zijn ingelost zullen wij verder onderzoeken.

Statutair wordt van iedere afdeling alvast het volgende verwacht:

- zij moet mededelingen en verhandelingen lezen en bespreken;
- het is haar taak te lezen en te bespreken uitgegeven werken die een uitgesproken maritiem karakter dragen;
- zij onderzoekt ter studie te leggen punten en onderwerpen van prijsvragen;
- zij stelt nuttig geoordeelde onderrichtingen op;
- zij bereidt voorstellen voor betreffende uit te reiken prijzen;
- zij maakt een jaarverslag van haar werkzaamheden;
- en er wordt van haar verwacht dat zij alle andere punten behandelt die door het bestuur op de dagorde zijn geplaatst.

Art. 7 van de statuten stelt dat ieder lid ambtshalve in één van deze drie afdelingen wordt ingeschreven. Nochtans kan hij/zij en dit op eenvoudige aanvraag als bijgevoegd lid aan de zittingen van een of andere afdeling deelnemen met raadgevende stem. Hij/zij ontvangt de van deze afdelingen uitgaande mededelingen en uitnodigingen. De samenstelling van de afdelingen wordt echter niet opgegeven. Hierover verder meer.

³ G. ASAERT, Ph. M. BOSSCHER, J.R. BRUIJN, W.J. VAN HOBOKEN ed. *Maritieme Geschiedenis der Nederlanden*, Bussum, 1976-1978.

⁴ R. DE BOCK, *Uit onze Iconografische Afdeling*, in : *Mededelingen Boek VIII*, 1954, 105-111. Zie ook IDEM, *Onze Iconografische afdeling*, *ibid.* VII, 1953, 19-30.

⁵ Belgisch Staatsblad van 10 augustus 1935.

⁶ Slechts in *Mededelingen Boek VII*, 1953, is er sprake van een Iconografische afdeling. Cfr. R. DE BOCK, *Onze Iconografische Afdeling*, 19-30.

De eerste voorzitter van onze afdeling was dr. Jan Denucé, stadsarchivaris en historicus, specialist van de historische geografie. Denucé was ook lid van de Raad van Beheer. Er is geen vermelding van een secretaris.

Tijdens de tweede zitting van de Historische Afdeling sprak de heer E. Beuckeleers-Donche, ondervoorzitter, een scheepsbouwer, over *De eerste stoomboot te Antwerpen* gevolgd door een beoordeling van pater F. De Cleyn. Deze Jezuïet was directeur van de Sint-Ignatius Handelshogeschool.

De afdeling besteedde verscheidene zittingen in 1936 en volgende jaren aan de verdere uitwerking van het Historisch Album dat een inleiding moest zijn op de Geschiedenis van onze Nationale Scheepvaart.

Zoals nu nog het geval is was de zitting in hoofdzaak gewijd aan een lezing gevolgd door een bespreking.

Nochtans stonden op 17 december 1938 twee lezingen op de agenda: drs. Paul De Vree voerde het woord over *De geschiedenis der beurtvaart te Antwerpen*⁷ en kapitein D. Gernez handelde over *L'Ordonnance de Charles V de 1549 sur la Marine Marchande*⁸. Op 18 februari 1939 kwam A. Tonneau spreken over Salvador Gonsalves Zarco (Cristóbal Colón), synthese van het boek van G.L. Santos Ferreira en van dr. Antonio Ferreira de Serpa⁹.

Op 25 maart 1939 hoorde het gezelschap een lezing van R. De Bock, *De Belgische Koopvaardijvloot in het midden der 19e eeuw*¹⁰. 13 mei 1939 zag het optreden van dr. L. Felde, geassocieerd lid uit Warschau, maar wonend te Brussel, met een voordracht over *Une contribution polonaise à l'Expédition Antarctique Belge, Antoine Dobrowski*.

Aan de afdeling was het te danken dat de stichting van de Vrienden van het Nationaal Scheepvaartmuseum van de grond is gekomen.

In tegenstelling met wat men zou vermoeden werden tijdens de Tweede Wereldoorlog de werkzaamheden zonder meer voortgezet.

Wij stellen zelfs een enorme bedrijvigheid vast. In 1943 werden niet minder dan zeven lezingen gegeven. Het is echter niet duidelijk welke afdeling deze lezingen heeft georganiseerd, indien zij ten minste in een afdeling werden uitgesproken.

Wij beperken ons dan ook tot de voordrachten met een duidelijke historische inbreng en waarvan wij durven veronderstellen, tot bewijs van het tegendeel, dat ze tot het werkerterrein van onze afdeling hebben behoord.

Op 14 april 1943 - de slag op de Atlantische Oceaan met zware verliezen voor de geallieerde scheepvaart was in volle gang - sprak ons medelid rechter Jean Hervy over *Le Sabordage depuis l'Antiquité jusqu'à nos jours*¹¹.

⁷ Gepubliceerd in Mededeelingen Boek II, 1938-1939, 116-122 onder de titel *De Binnenscheepvaart te Antwerpen door de Eeuwen heen (XIIIe-XVIIe eeuw)*.

⁸ Gepubliceerd in Mededeelingen Boek II, 1938-1939, 100-115, onder de titel *L'Ordonnance de Charles-Quint du 29 janvier 1549 sur la Sécurité de la Navigation en Temps de Guerre*.

⁹ A. TONNEAU, Salvador Gonsalves Zarco (Cristóbal Colón), in Mededeelingen Boek II, 1938-1939, 123-149.

¹⁰ Gepubliceerd in Mededeelingen Boek II, 1938-1939, 150-176 onder de titel *De Belgische Handelsvloot rond het midden der XIXe eeuw*.

¹¹ Gepubliceerd in Mededeelingen Boek III, 1940-1946, 19-38.

Op 15 december 1943 - Eisenhower wordt opperbevelhebber van het geallieerd invasieleger (Operatie Overlord) en handelde Léon Anciaux over *La Cartographie dans l'Antiquité*¹².

De industrieel Maurice de Hasque, eveneens lid van de Academie, voerde op 18 januari 1944 het woord over *Les Corsaires barbaresques et les Trinitaires*¹³.

Na het overlijden van voorzitter Jan Denucé op 11 februari 1944 werd zijn collega-stadsarchivaris buiten kader dr. Floris Prims de nieuwe voorzitter van de afdeling. Hij sprak op 8 augustus 1945, drie maanden na het einde van de Tweede Wereldoorlog, over *Antwerpen en de tol van Rupelmonde in de XVIe eeuw*¹⁴.

Een eveneens historische lezing was deze van E.P. Ed. Hambye, *Une "Mission navale" au XVIIe siècle*, gehouden op 29 januari 1946¹⁵. Van 1947 tot 1949 zijn de lezingen in hoofdzaak nautisch gericht en komt de geschiedenis weinig aan bod. Het vermoeden is dan ook groot dat deze lezingen niet in onze afdeling werden gehouden, wij maken er dan ook geen melding van.

In 1950-1951, Floris Prims was steeds voorzitter van de afdeling, vermelden de jaarboeken steeds geen opgave van de lezingen per afdeling. Van de acht lezingen van die periode menen wij er twee op het conto van onze afdeling te mogen plaatsen:

Le Rio Nunez - Une colonie pour 5.000 frs door Christian Monheim en *L'Origine anversoise des célèbres navigateurs Isaac et Jacques le Maire* door Octave le Maire¹⁶.

In 1954 was na het overlijden van Floris Prims op 20 oktober van dat jaar het voorzitterschap vacant, maar in 1955 is mr. Lionel Tricot voorzitter ad interim geworden. Hij zou spoedig worden opgevolgd door René De Bock.

Nieuwe statuten werden in 1957 gemaakt¹⁷. Voortaan was de naam van ons geleerd genootschap Marine Academie.

In deze statuten worden de afdelingen niet meer vermeld.

Dit is wel het geval in artikel 6 van het nieuwe huishoudelijk reglement. Er zijn nu vier afdelingen, er is er dus één bijgekomen. Onze afdeling draagt de benaming Afdeling scheepsarcheologie, scheepvaartgeschiedenis en zeerecht en behoudt dus haar vroegere bevoegdheden.

Er wordt in het reglement nu ook gesproken van de organisatie van de afdeling. Iedere afdeling heeft een voorzitter en een secretaris, jaarlijks verkozen en herkiesbaar. De actieve leden kunnen de zittingen bijwonen van de afdelingen waarvan zij geen deel uitmaken. Zij hebben dan een raadgevende stem. De geassocieerde leden kunnen uitgenodigd worden op de zittingen van de afdelingen, maar hebben enkel een adviserende stem.

Artikel 7 stelt dat de afdelingen vergaderen op bijeenroeping van de voorzitter telkens als deze het nodig acht, wat in de praktijk betekent telkens de voorzitter een spreker heeft gevonden.

¹² Gepubliceerd in Mededeelingen Boek III, 1940-1946, 97-112.

¹³ Gepubliceerd in Mededeelingen Boek III, 1940-1946, 113-132.

¹⁴ Gepubliceerd in Mededeelingen Boek III, 1940-1946, 133-154.

¹⁵ Gepubliceerd in Mededeelingen Boek III, 1940-1946, 197-209.

¹⁶ Mededeelingen Boek V, 1950-1951, respectievelijk 45-82 en 83-125.

¹⁷ Gepubliceerd in de Bijlagen van het Belgisch Staatsblad van 15 juni 1957, nr. 2430, 913 vlg.

De zittingen worden gewijd aan:

- het lezen en bespreken van mededelingen en verhandelingen, alsmede van uitgegeven werken die een uitgesproken maritiem karakter dragen;
- het onderzoek van de ter studie te leggen punten en van de onderwerpen van prijsvragen;
- het opstellen van nuttig geoordeelde onderrichtingen;
- het voorbereiden van de voorstellen betreffende de uit te reiken prijzen;
- het opmaken van het jaarverslag betreffende de werkzaamheden van de afdeling;
- alle andere punten voorkomend op de agenda.

Aan de afdelingen werd nu, naar het woord van de algemene voorzitter Henry De Vos, "een nieuwe bedrijvigheid verleend".

In jaarboek 1956 wordt drs Frans Smekens (1910-1977) vermeld als nieuw voorzitter van de afdeling. Hij was een historicus, adjunct-stadsarchivaris van Antwerpen en daarna conservator van de Oudheidkundige Musea waaronder het Nationaal Scheepvaartmuseum ressorteerde. Smekens hield een opgemerkte lezing op 23 oktober 1956: *Braakliggend terrein betreffende onze Nationale Zeevaartgeschiedenis in de Moderne tijden*¹⁸. Hij brak o.m. een lans voor een exhaustief onderzoek in Antwerpse seriële bronnen en illustreerde dit met voorbeelden die hij van zijn collega Jan van Roey had ontvangen. Sedert enige tijd en onafhankelijk van Smekens was steller dezes met soortgelijk onderzoek begonnen. Smekens'stellingname was ongetwijfeld een sterke stimulans om met ons vorsingswerk op de ingeslagen weg verder te gaan. Na deze lezing werd Smekens actief lid van de Academie.

In jaarboek XII, 1960, p. XIII werd voor het eerst de samenstelling van de afdelingen vermeld. Onze afdeling telde 38 leden, dat is dus heel wat meer dan de 15 van 1935. De drie andere afdelingen telden samen 39 leden. Meer dan één lid zetelde in meerdere afdelingen. Henry De Vos en Hugo Van Kuyck waren de enigen die van alle vier de afdelingen lid waren.

Ook in de volgende jaarboeken wordt voortaan de samenstelling van de afdelingen opgegeven.

Vanaf jaarboek XVI, 1964, verschijnt tevens een overzicht van de afdelingsactiviteiten.

In de sectievergadering van 10 april 1964 stond de inleidende bespreking van de gift van notaris Breckpot op de agenda: namelijk documenten van de gebroeders Duco-lombier.

In deze van 16 oktober 1964 spraken Jules Van Beylen en Alex De Vos over het opmeten en verzamelen van de laatste Belgische houten binnenschepen.

In 1965 op 29 januari had Gustaaf Asaert het over *De scheepvaart te Antwerpen op het einde van de middeleeuwen*.

Jules Van Beylen kwam opnieuw aan het woord op 9 april 1965, hij sprak over *John Henry Mohrmann*¹⁹, *scheepsportrettist*. Op 28 mei 1965 luisterden de leden naar luitenant-kolonel Léon Anciaux die het had over *De Marine van de Congo-Vrijstaat vóór 1898*²⁰. Op 5 november 1965 fungeerde dr. Roger Degryse als spreker. Zijn onderwerp was *De admiraals en de eigen marine van de Bourgondische hertogen in de XVe eeuw*.

¹⁸ Gepubliceerd in Mededelingen Boek X, 1956-1957.

¹⁹ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XVII, 1965, 67-99.

²⁰ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XVII, 1965, 101-121.

Dezelfde spreker bracht een verslag uit over *De Bourgondische expedities naar Rhodos, Constantinopel en Ceuta 1441-1450*²¹.

In 1966 kreeg de afdeling felicitaties van de algemeen voorzitter in volgende bewoordingen: "De verdienste der volharding gaat naar de afdeling Scheepsgeschiedenis, archeologie, zeevaartgeschiedenis en zeerecht dank zij de ononderbroken ijver van haar voorzitter, ere-conservator Smekens. Onder zijn dynamische impuls bracht de heer Jules van Beylen op 21 januari 1966 een uiteenzetting over *Meyer's Album, een portretgalerij van 19e eeuwse zeekapiteins*²². Met treffende dia's en eigen film loodste de heer J. Hollenfelz op 5 mei 1966 een nieuwsgierige vergadering naar de geheimen van duiksport en onderwaterarcheologie²³. Ook de heer Edmond Van den Bossche - een van de drie nog levende schipbreukelingen - vertelde op 25 november 1966 op boeiende en aangrijpende wijze over de lotgevallen van een schipbreukeling van de Comte de Smet de Nayer²⁴".

In 1967 grepen volgende manifestaties in de afdeling plaats:

op 24 februari 1967 kwam dr. Jan Van Roey spreken over *De Antwerpse schippers als sociaal-professionele groep en hun houding inzake godsdienst in het laatste kwart van de XVIde eeuw*²⁵. Naar aanleiding van de ramp van de Torrey Canyon sprak mr. Lionel Tricot over *De nieuwe internationale conventies inzake zeerecht*.

Luitenant-kolonel Léon Anciaux kwam opnieuw aan het woord op 24 november 1967, met als onderwerp *Marine Memoriaal van Congo-Vrijstaat*²⁶.

In Mededelingen Boek XX, 1968, wordt opnieuw door de algemeen voorzitter Henry De Vos onze afdeling lof toegezwaaid. "Het is echter de afdeling Scheepsarcheologie en Zeevaartgeschiedenis die een rijke oogst kon binnenbrengen. Bijzonder sedert ruim tien jaar onder de sterke leiding van de huidige tweede ondervoorzitter van de Academie de heer Frans Smekens zijn meerdere onbekende panelen van ons maritiem verleden in het licht gekomen. De nevel die over zoveel fors leven zweefde is aan het verdampen".

Op 5 februari 1968 handelde de bedrijvige en zeer accurate Roger Degryse over *De maritieme aspecten van de keure van Nieuwpoort van 1163*²⁷ en tijdens dezelfde zitting en eveneens op 22 april 1968 sprak deze gewaardeerde maritiem historicus over *De Vlaamse haringvisserij onder Engels vrijeleide*²⁸.

Roger Degryse zette zijn prijzenswaardige inspanningen verder met een lezing op 22 april 1968 over *De schepen in de haven van Sluis in het voorjaar 1464*²⁹.

²¹ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XVII, 1965, respectievelijk 139-225 en 227-252.

²² Gepubliceerd in Mededelingen Boek XVIII, 1966, 1-17.

²³ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XIX, 1967, 69-73.

²⁴ Mededelingen Boek XVIII, 1966, p. VIII. Over de lezing van E. Van den Bossche verscheen Ibid., 113-115 een verslag door A. De Vos.

²⁵ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XIX, 1967, 1-7.

²⁶ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XIX, 1967, 87-104.

²⁷ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XX, 1968, 63-82.

²⁸ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXI, 1969-1970, 1-36.

²⁹ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XX, 1968, 95-106.

Alex De Vos, geassisteerd door een tatoeëerder, bracht op 14 juni 1968 een *Inleiding tot het tatoeëren in het zeemansmilieu*.

Op 19 december 1968 sprak dr. Jan Van Roey, de Antwerpse stadsarchivaris, over *Een Antwerpse "boekancier" van het einde van de 16e eeuw*.

Zijn collega van het Rijksarchief en toekomstige afdelingsvoorzitter dr. Gustaaf Asaert kwam aan het woord op 26 februari 1969 met *Scheepsbouw te Antwerpen op het einde van de middeleeuwen*.

Op 19 december van hetzelfde jaar sprak opnieuw Jan Van Roey. Dit keer stond op het programma *De eerste reis vanuit Middelburg naar Hispaniola, 1595*³⁰.

B. Passchijn sneed op 18 februari 1970 een weinig behandeld onderwerp aan, namelijk *De rivierysserij te Rupelmonde in de 17e en 18e eeuw (Visserijmethodes en vissersschuiten)*³¹. Op 2 december 1970 aanhoorde de afdeling de maiden-speech van onze toekomstige algemeen voorzitter dr. Christian Koninckx. Zijn onderwerp was *Naar het Verre Oosten met achttiende-eeuwse Zweedse Compagnieschepen*³².

Op 27 mei 1972 kwamen een nieuwe algemeen voorzitter en een nieuwe secretaris-generaal aan het roer, respectievelijk prof. dr. Walter De Brock en kapitein-lic. Jacques Vynckier. In zijn zitting van 6 juli 1972 evalueerde de nieuwe Raad van Beheer de toestand van de Academie. Na een onderzoek van de financiële situatie was de werking van de afdelingen een tweede en dwingende noodzaak. Er werd vastgesteld dat omzeggens alleen nog in onze afdeling "en dan nog praktisch uitsluitend door de historici," permanent vorsingswerk werd verricht³³.

Inmiddels werden de vier bestaande afdelingen omgevormd tot vijf nieuwe secties. Onze afdeling verloor het zeerecht. Scheepsgeschiedenis en zeevaartgeschiedenis werden onder dezelfde noemer gebracht zodat onze nieuwe naam luidde: scheepvaartgeschiedenis en archeologie.

In 1971-1972 grepen in de schoot van deze afdeling volgende werkzaamheden plaats: op 28 april 1971 een lezing door Etienne Schoonhoven, *Le rachat du péage de l'Escaut en 1863*.

Op 1 december 1971 eens te meer Roger Degryse met *Het schip en de zeevisserij te Dieppe in de 15e eeuw*³⁴.

Mevrouw dr. Lucienne Van Meerbeeck, ere-departementshoofd bij het Algemeen Rijksarchief te Brussel, gaf op 26 april 1972 een exposé over *Les archives de l'Administration de la Marine aux archives générales du Royaume*. Hier mag worden vermeld dat na al die jaren voor het eerst een dame in onze mannenclub aan het woord kwam.

Op 7 juni 1972 was het opnieuw de onvolprezen Roger Degryse die *De passagiersschepen van Dirick van Paesschen onder de loupe had genomen*³⁵ en als tweede onderwerp *De konvooiering van de haringbuizen in 1521*.

³⁰ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXI, 1969-1970, 37-49 onder de titel *De eerste reis van Middelburg naar West-Indië*.

³¹ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXI, 1969-1970, 67-88.

³² Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXII, 1971-1972, 77-100 onder de titel *Drie reizen van de Zweedse Oost-Indiëvaarder "Fredericus Rex Sueciae"*.

³³ Mededelingen Boek XXII, 1971-1972, p. XIII.

³⁴ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXII, 1971-1972, 25-76.

³⁵ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXIII, 1973-1974-1975, 15-45.

Het Jaarboek XXII (1971-1972) bracht een noviteit. Voor het eerst verschenen na elke bijdrage samenvattingen in andere talen, Nederlands, Frans of Engels.

De afdeling beluisterde op 9 mei 1973 L. Van Coolput die als onderwerp *Het schipperskwartier* had gekozen.

Op 19 oktober van voornoemd jaar voerde prof. em. ir. André Lederer het woord. Zijn lezing behandelde *Le pavillon belge sur le Haut-Nil*³⁶.

Op 14 december 1973 kwam prof. dr. Roland Baetens aan het woord met *De betekenis en de uitrusting van de Oostendse haven in de 17e-18e eeuw*³⁷.

De secretaris van de afdeling Jules Van Beylen behandelde op 1 maart 1974 *De versiering van Vlaamse vissersschepen in de 19e en 20e eeuw*³⁸.

Op 15 mei 1974 gaf dr. Christian Koninckx een lezing over *Het scheepstype in de Zweedse Oost-Indische Compagnie*³⁹.

De toekomstige afdelingssecretaris dr. Karel Degryse behandelde op 6 mei 1975 *De maritieme organisatie van de Chinahandel van de Oostindische Compagnie*⁴⁰. Het was de laatste vergadering van de afdeling die Frans Smekens zou voorzitten, hij overleed op 6 januari 1977.

De vergadering van 18 februari 1976 werd geleid door Jules Van Beylen, secretaris van de afdeling. Spreker was de heer L. Van Coolput over *Gegevens en bronnen betreffende de Belgische zeilschepen sinds 1830*⁴¹.

Op 19 oktober 1977 werd dr. Gustaaf Asaert, afdelingshoofd van het Rijksarchief te Beveren, met algemene stemmen verkozen tot voorzitter van de afdeling in opvolging van de betreunde Frans Smekens. Na afloop van de verkiezing voerde Alex De Vos het woord over *Schepen op schilderijen van Rubens*⁴².

Per 1 december 1976 kwam dr. Karel Veraghtert aan het woord. Hij behandelde *De ontwikkeling van de trafiek in de haven van Antwerpen in de 19e eeuw*. Naar aanleiding van deze lezing publiceerde hij *Overzicht en kritiek van de kwantitatieve bronnen voor de Antwerpse havenbeweging (19e eeuw)*⁴³. Dr. Christian Koninckx sprak op 8 maart 1978 over *De voeding op zee in de 18e eeuw. Een kwantitatief en vergelijkend onderzoek*⁴⁴.

³⁶ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXIII, 1973-1974-1975, 95-110 onder de titel *Les bateaux belges sur le Nil au Soudan*.

³⁷ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXIII, 1973-1974-1975, 47-62 onder de titel *Het uitzicht en de infrastructuur van een kleine Noordzeehaven tijdens het Ancien Régime : het voorbeeld van Oostende*.

³⁸ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXIII, 1973-1974-1975, 149-189.

³⁹ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXIII, 1973-1974-1975, 63-94, onder de titel *Het scheepstype in de Zweedse Oost-Indische Compagnie tijdens het eerste en tweede octrooi (1731-1766)*.

⁴⁰ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXIV, 1976-1977, 19-57 onder de titel *De maritieme organisatie van de Chinahandel (1718-1735)*.

⁴¹ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXIV, 1976-1977, 1-17 onder de titel *Het opstellen van een lijst der Belgische zeilschepen sinds 1830*.

⁴² Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXIV, 1976-1977, 119-139.

⁴³ Mededelingen Boek XXIV, 1976-1977, 73-93.

⁴⁴ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXV, 1978-1979, 1-32.

Op 19 mei 1978 belichtte Jules Van Beylen, [het] *Reisverslag van een Antwerps koloniaal 1825-1826 - Relation d'un voyage de Rotterdam à Batavia*⁴⁵.

Prof. em. ir. André Lederer kreeg het woord op 7 februari 1979 voor *La navigation au Congo de 1921 à 1936*⁴⁶.

Tijdens de zitting van 16 mei 1979 sprak lic. Luc Danhieux over *Visvangst in Blankenberge onder het Frans regime*.

Op 24 oktober 1979 kwam nog eens een dame aan het woord, namelijk lic. Marleen Jagers-Cassiers. Zij handelde over *Scheepvaart te Antwerpen in het midden van de 16e eeuw (1555-1559)*.

De afdelingsvoorzitter hield op 21 februari 1980 een lezing over *De bewapening van Antwerpse koopvaarders in 1563-1564*. Gepubliceerd onder de titel *Antwerpse zeevaarders en de bewapening van hun schepen in 1563-1564*⁴⁷.

Op 20 mei 1980 aanhoorden wij eens te meer de algemeen ondervoorzitter prof. em. ir. André Lederer over *Le transport fluvial au Congo de 1935 à 1960*⁴⁸.

Lic. Marc Rijckaert behandelde op 19 november 1980 *Twintig eeuwen scheepvaartwegen in en om Brugge*.

Op 27 mei 1981 kwam opnieuw de afdelingsvoorzitter aan het woord met *Meetbrieven 1884-1913, bronnen van waarde voor de scheepvaartgeschiedenis*⁴⁹.

Op 10 maart 1982 sprak dr. Jacques Mertens, afdelingshoofd van het Brugse Rijksarchief over *De reis van drie Oostendse schepen naar Kanton in 1719*, gevolgd door dr. Christian Koninckx die op 26 mei van dat jaar handelde over *Ziekten op zee. Pathologie van de ziekten in de grote vaart in de 18e eeuw*⁵⁰.

Dr. S. Pfister, een Duinkerkenaar, belichtte op 16 februari 1983 *Un registre anversois d'armements maritimes de l'époque révolutionnaire*⁵¹.

Op 7 oktober 1983 kwam lic. John De Vos aan het woord met *De vissersrevolutie van 1887: mythe en realiteit*.

De Deense maritiem historicus Eric Gøbel sprak op 29 februari 1984 over *Danish overseas Navigation during the 17th and 18th Centuries: West-Indies, East-Indies, Guinea*.

Op de zitting van 9 mei 1984 sprak prof. em. Louis Baudez over *Een Antwerps zee-man, marine-officier en zee-reder Jozef Muskeyn, 1763-1842*⁵².

Prof. em. ir. André Lederer sprak op 24 oktober 1984 over *Bourla, architecte-urbaniste d'Anvers*⁵³.

⁴⁵ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXV, 1978-1979, 33-64.

⁴⁶ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXV, 1978-1979, 83-100.

⁴⁷ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXVI, 1980-1981-1982, 21-32.

⁴⁸ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXVI, 1980-1981-1982, 69-92 onder de titel *Les transports fluviaux au Congo de 1936 à 1960*.

⁴⁹ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXVII, 1983-1984-1985, 43-63.

⁵⁰ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXVI, 1980-1981-1982, 33-54.

⁵¹ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXIX, 1989-1990-1991-1992-1993-1994, 45-59.

⁵² Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXVII, 1983-1984-1985, 20-42.

⁵³ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXVIII, 1986-1987-1988, 157-173, onder de titel *Pierre Bruno Bourla, architecte en chef de la ville d'Anvers (Paris 1783 - Anvers 1866)*.

Op 17 april 1985 kwam Dr. Christian Koninckx aan het woord met *De relatie tussen schip en bemanning op de achttiende-eeuwse grote vaart*, en op 22 mei daarna lic. Jan Parmentier, met "Oostendse" zeelui en supercargo's in *Deense dienst (1730-1750)*⁵⁴. Op 4 december 1985 hield lic. S. Raats een lezing over *Beroepsprofiel van de zeeman in de Belgische koopvaardij, 1895-1930*⁵⁵. Prof. em. Louis Baudez sprak op de buitengewone vergadering van 24 april 1986 over *Vlaamse emigranten aan boord van de Titanic*. Deze lezing kaderde evenwel in de activiteit van onze afdeling en wordt hier dus terecht vermeld.

Op 11 juli 1986 luisterden wij naar dr. Greta Devos die *De Hydrografische School te Brugge in de 18e eeuw* belichtte.

Prof.em.ir. André Lederer sprak op 4 februari 1987 over *La Campagne du Caméroun* en op 25 maart daarna was het lic. Jan Parmentier die handelde over *Guillermo de Brouwer; een schets van een Oostends kapitein, koopman en reder tijdens de 18de eeuw*.

Op 23 maart 1988 voerden dr. Paul Janssens en de heer Walter Van Glabbeek, *De scheepsarts F.A. Cook en de zuidpoolexpeditie van de Belgica (1897-1899)* ten tonele⁵⁶.

De afdelingsvoorzitter sprak op 19 oktober 1988 over *Een brug te veel. Antwerpens scheepsmacht tijdens het Parma-beleg (1584-1585)*.

Op 22 maart 1989 was het mevrouw lic. Sigrun Kirchner die een lezing gaf over *De Zuidnederlanders op walvisvaart. Brussel: 1727-1734*⁵⁷.

Prof. em. ir. André Lederer kwam op 20 december 1989 aan het woord met een lezing over *L'expédition du Niadi-Kwilu (1882-1885)*⁵⁸. Op 22 mei 1990 beluisterde de afdeling lic. Wim Johnson. Deze zette *De Sociale Voorzieningen voor Zeelui tijdens het Ancien Régime* in de kijker⁵⁹.

De Hasseltse rijksarchivaris dr. Michel Van der Eycken sprak op 6 maart 1991 over *Scheepvaart op Demer en Gete (15e - 19e eeuw)*, gevolgd op 24 april van hetzelfde jaar door prof. em. Louis Baudez met *In dienst van koopvaardij en marine. Instelling en activiteit van de loodsdienst op de Schelde tijdens het Franse Bewind*⁶⁰.

Op 25 november 1991 doken wij met lic. Jan Parmentier naar een scheepswrak vóór Zeebrugge onder de titel *Met man en muis vergaan. De scheepsramp van het VOC-schip de Anna Catharina in 1735*.

Prof. em. ir. André Lederer hield een lezing onder de titel *Histoire de la pêche maritime au Congo et au Zaïre* op 10 februari 1992.

⁵⁴ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXVII, 1983-1984-1985, 1-19 onder de titel "Oostendse" zeelui en supercargo's in dienst van de Deense Aziatische Compagnie (1730-1747).

⁵⁵ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXVII, 1983-1984-1985, 64-93.

⁵⁶ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXVIII, 1986-1987-1988, 89-129.

⁵⁷ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXIX, 1989-1990-1991-1992-1993-1994, 27-44.

⁵⁸ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXIX, 1989-1990-1991-1992-1993-1994, 103-126.

⁵⁹ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXIX, 1989-1990-1991-1992-1993-1994, 85-102, onder de titel Enkele bemerkingen over het ontstaan van sociale voorzieningen voor zeelui in de Nederlanden tijdens het Ancien Régime.

⁶⁰ Gepubliceerd in Mededelingen Boek XXIX, 1989-1990-1991-1992-1993-1994, 61-83.

De lezing van dr. Jacques Mertens, *De laat-middeleeuwse visserij te Slepeldamme en te Coxiede* voorzien voor de vergadering van 12 mei 1992 werd te elfder ure uitgesteld. Als substituut sprak de afdelingsvoorzitter over *De Antwerpse naties tijdens het Ancien Régime*. Het is voorlopig en dan nog accidenteel de laatste lezing gehouden door een lid van de afdeling.

Op 15 februari 1993 bracht dr. Jacques Mertens ons de vroeger uitgestelde lezing.

De vijf volgende zittingen brachten jonge wetenschappers voor het voetlicht.

Op 25 oktober 1993 lic. Yves Segers over *150 jaar scheepsbouwnijverheid te Baasrode: de scheepswerven Van Praet en Van Damme van het einde van de 18e eeuw tot 1914*, op 9 december 1993 de Franse maritiem historicus dr. Jacques Paviot met *Le problème de la caravelle au 15e siècle*, op 7 maart 1994 lic. lichamelijke opvoeding Marijke den Hollander met *De geschiedenis van de roei- en zeilsport te Antwerpen, 1851-1914*, op 30 mei 1994 lic. G. Lybaert, *Op Thetys soute baere. Het Lierse schippersambacht in de 18de eeuw* en tenslotte op 16 januari 1995 lic. Stefan De Coninck, *Ik ga om een goede buit te halen. Zuidnederlanders in dienst van de Verenigde Oostindische Compagnie, 1602-1660*.

Tijdens de levensduur van de afdeling werden 88 lezingen gehouden.

	Aantal lezingen	Percentage
Oudheid	1	1,1
Moderne Tijden	1	1,1
Twaalfde eeuw	1	1,1
Vijftiende eeuw	10	11,3
Zestiende eeuw	12	13,7
Zeventiende eeuw	3	3,4
Zeventiende-achttiende eeuw	2	2,3
Achttiende eeuw	15	17,0
Achttiende-negentiende eeuw	2	2,3
Achttiende-twintigste eeuw	1	1,1
Negentiende eeuw	16	18,2
Negentiende-twintigste eeuw	7	8,0
Twintigste eeuw	5	5,7
Onbepaald	12	13,7
Totaal	88	100,0

De behandelde onderwerpen omvatten de tijdscale van de oudheid tot de hedendaagse periode. Het accent ligt evenwel op de 18de en 19de eeuw terwijl ook de 15de en 16de eeuw goed vertegenwoordigd zijn. Opvallend is de geringe belangstelling voor de 17de eeuw.

Rekening houdend met de opdeling gerealiseerd in de *Bibliografie van de geschiedenis van de Belgische scheepvaart*⁶¹ komen wij thematisch gezien tot volgende cijfers:

⁶¹ Bibliografie van de geschiedenis van de Belgische Scheepvaart o.l.v. C. VERLINDEN. Collectanea Maritima I. Brussel, 1984.

	Aantal lezingen
algemeen	5
scheepsbouw/scheeptypes	10
handelsvaart	8
personalia	5
havens	8
binnenscheepvaart	8
visserij, incl. walvisvangst	10
oorlogsvaart	10
varenslui	10
ontdekkingsreizen en vaarroutes	6
zeevaartkunde	2
zeerecht	2
onderwijs/wetenschap/cultuur	4
Totaal	88

De verdeling is hier vrij evenwichtig zonder uitschieters. Het geringe aandeel van zeevaartkunde en zeerecht is gemakkelijk te verklaren, omdat deze disciplines sedert 1970 tot het werkerterrein van andere afdelingen gingen behoren.

Vergelijken wij dit nu met de resultaten van het onderzoek door onze algemeen voorzitter verricht aan de hand van de bibliografie van de Belgische scheepvaart en gepubliceerd in een internationaal overzicht van maritieme geschiedschrijving⁶². "Comparatio non est ratio", zeker niet in dit geval. Enerzijds zij opgemerkt dat voornoemde bibliografie het gehele maritieme gebeuren omvat, terwijl onze sectie haar actie beperkt tot scheepvaartgeschiedenis en scheepsarcheologie en dat, zoals reeds opgemerkt, het zeerecht en de zeevaartkunde slechts tot 1970 door onze sectie werden verzorgd.

Anderzijds werd de Bibliografie in 1984 uitgegeven, terwijl onze activiteit tot 1995 in aanmerking werd genomen.

In beide gevallen werd wat de telling betreft het aantal lezingen, respectievelijk publicaties, meegerekend.

Dit heeft Koninckx volgende resultaten opgeleverd:

	Percentage
algemeenheden	7,03
scheepsbouw/scheeptypes	4,57
handelsvaart	11,20
personalia	2,58
havens	29,6
binnenscheepvaart	9,85
visserij	6,29
oorlogsvaart	4,97
varenslui	4,75
ontdekkingsreizen en vaarroutes	4,88
zeevaartkunde	4,50
zeerecht	3,90
onderwijs/wetenschap/cultuur	5,89

⁶² C. KONINCKX, Belgium, in: *Ubi sumus? The State of Naval and Maritime History* ed. John B. HATTENDORF, Newport, Rhode Island, 1994, 33-39.

Het valt onmiddellijk op dat hier het aandeel van de havens zeer groot is en bijna 1/3 van het totaal bereikt. Er is immers heel wat literatuur over havens beschikbaar, terwijl dit onderwerp in onze sectie veel minder aan bod is gekomen, omdat de recente portuairse aangelegenheden niet door ons werden behandeld. Scheepsbouw en scheeptypes evenals visserij zijn dan weer sterk in onze sectie aan bod gekomen.

Koninckx stelt terecht dat in de Belgische maritieme literatuur een overdreven aandacht werd besteed aan de korte geschiedenis van de Oostindische Compagnie van Oostende. Dit is in de sectie niet het geval; immers van 88 lezingen zijn er slechts 10 die dit onderwerp aansnijden, niet eens 10 % en dan werden de lezingen over de Denen en de Zweden er nog bij gerekend.

Wij hadden niet verwacht dat de Antwerpse maritieme geschiedenis met 22 lezingen zo voortreffelijk uit de verf zou komen.

Ook de koloniale maritieme geschiedenis is eveneens goed aan bod gekomen met 9 lezingen, waarvan 7 in de Franse taal. Hiermede komen wij bij het taalgebruik. Van de 88 lezingen waren er 67 in het Nederlands, 20 in het Frans en 1 in het Engels. Tot 1954, er waren dan 14 lezingen gegeven, domineerde nog het Frans met 9 lezingen tegen slechts 5 in het Nederlands. Van dan af is het gebruik van het Nederlands algemeen met dien verstande dat onze goede collega en vriend Lederer zijn gewaardeerde conferenties in het Frans hield en dat een Deense gastspreker het Engels hanteerde.

Er zijn diverse sprekers die meer dan eens zijn opgetreden. De recordhouder is Roger Degryse met 8 presentaties, gevolgd door André Lederer met 7 lezingen. Mensen met minstens 5 voordrachten zijn nog Jules van Beylen, Christian Koninckx (algemeen voorzitter) en Gustaaf Asaert (sectievoorzitter).

Wij hebben ook een beroep gedaan op gastsprekers, maar het moet gezegd dat het gros van de lezingen door de leden werd gerealiseerd. Wij wensen dit te beklemtonen. Maar de afdeling heeft zich overigens niet geïsoleerd, want in de mate van het mogelijke werden jonge wetenschappers gevraagd om hun bevindingen voor ons forum te komen vertolken, terwijl ook enige buitenlandse maritiem historici ons met hun aanwezigheid hebben vereerd.

Met enige voldoening kunnen dan ook onze werkzaamheden onder oge worden genomen. Een academische tribune zoals de onze bestaat in Nederland niet. Mocht deze sectie niet bestaan dan moest men ze terstond uitvinden. Maar laten wij onmiddellijk stellen dat alle triomfalisme of zelfgenoegzaamheid ons vreemd is en dat wij minstens moeten trachten de realisaties van het verleden te evenaren, zo niet te overtreffen. Met de inzet van allen kunnen wij ongetwijfeld de volgende zestig jaar met vertrouwen aanvatten.

Summary

In Antwerp on October the 6th, 1935 the first session of the Historical Section of the "Marine Academie" has taken place founded the same year on the 6th of July. After 60 years a survey is made concerning the activities. These are mainly lectures delivered by members of the section, sometimes by guests. The lectures are mostly published in the 29 year-books of the Academy. We have noted down 88 lectures in total on the maritime history of the Southern Netherlands, since 1830 the kingdom of Belgium. The accent lies on the 18th and 19th centuries. 67 conferences were held in Dutch, 20 in French and one in English.

Résumé

Le 6 octobre 1935, la section histoire et archéologie de l'Académie de Marine, fondée le 6 juillet de la même année, a tenu sa première réunion. Après 60 ans un inventaire des activités pour la période écoulée a été fait. Ces activités sont généralement des conférences données par des confrères, membres de la section, et publiées par après dans les 29 tomes des Communications de l'Académie. Nous avons noté au total 88 conférences sur l'histoire maritime des Pays-Bas méridionaux, depuis 1830 le royaume de Belgique. L'accent est mis sur les XVIIIe et XIXe siècles. De ces conférences 67 ont été données en néerlandais, 20 en français et une en anglais.